

Ruská zpravodajská služba v době operací u Varšavy a u Lodže a na bzursko-ravské posici v zimě r. 1914-15.

Úvod.

Zpravodajství jak v míru, tak i ve válce má svůj původ již v dávné minulosti.

Podle toho, jak se postupně zlepšovala výzbroj, vyvíjela technika, vzrůstala síla armád a objevovala se celá řada jiných činitelů, vyvíjelo se i válečnictví a stávalo se čím dále, tím složitějším.

Je přirozené, že s vývojem a čím dále, tím větší složitostí vojenství, které dnes jak v přípravě k válce, tak i v jejím vedení zahrnuje v sobě veškeré obory lidské činnosti, vyvíjela se a stávala stále složitější i zpravodajská služba.

Organisace zpravodajství ztratila svůj bývalý příležitostný ráz a postavila se na hluboce promyšlené a pevné základy, sledujíc nejen cíle čisté vojenské, nýbrž i všeobecně státní.

V míru má zpravodajská služba ráz p ř í p r a v y, jsouc jedním z důležitých článků v řetězu všech opatření, jimiž se státy připravují k možným válkám, které dnes ještě dávno nejsou vyloučeny v životě národů.

Činnost zpravodajské služby dělí se v míru ostře na dvě odvětví: na sbírání všech možných zpráv o cizích státech, jejich armádách, možných bojištích a na přípravu štábů všech stupňů, zvláštních zpravodajských orgánů a vojsk k co možná nejpłodnější zpravodajské práci pro případ války.

Jakkoliv státy, vedoucí světovou válku, dosti široce a s úspěchem studovaly v míru státy možných protivníků, jejich armády a bojiště, podle celé řady faktů věnovala se mnohem menší pozornost přípravě nižších štábů a zvláště zpravodajských orgánů a vojsk k zpravodajské službě. Při velkých i malých manévrech, spojených vždy s velkými státními výdaji, věnovala se v některých státech jen nedostatečná pozornost výcviku štábů a vojsk v organisaci i technice zpravodajské služby za podmínek, přece jen se nejvíce přibližujících k válečné situaci.

Do války šly armády jen se zpravodajskými odděleními u vyšších štábů; životní nutnost, vyvolaná samým průběhem války, přivedla armády a organisaci zpravodajských oddělení ve štábech armádních sborů a divisí a k vychování důstojníků, řídících zpravodajskou službu v plucích.

Celá řada poválečných prací o zpravodajské službě stěžuje si na nedostatečný počet p ř í p r a v e n ý c h (vycvičených) zpravodajských důstojníků a tlumočníků za světové války.

U některých velitelů a vojsk naráželo se na nedostatečné pochopení důležitosti zpravodajství, které přece vždy přispívá při rozhodování a zvyšuje jistotu činnosti, zmenšuje risiko práce a skýtá vojskům v kterékoliv operaci značnou bezpečnost.

Velká a odpovědná práce zpravodajských orgánů vyšších štábů, zvláště v prvním období války, byla často ztěžována a bržděna tím, že nižší štáby a vojska nedodávaly včas důležitých zpráv o nepříteli, dlouho zdržovaly u sebe zajatce a nedovedly šetrně zacházeti s dokumenty a předměty, zachycenými u protivníka.

Zpravodajství, jež má smysl jenom při v č a s n é m a rozumném

v y u ž í t í dosažených výsledků, bylo někdy u nižších jednotek považováno jen za vrtoch vyššího velitelství, jenž překážel ve vedení beztak těžké a odpovědné bojové činnosti.

Znovu měl pravdu generál L e v a l,¹⁾ jenž ve svém díle „Tactique des renseignements“, vydaném po francouzsko-pruské válce, psal takto: „Všichni mluví o zpravodajství, chválí předvídatost těch, kteří je mají, a kárají ty, kteří ho nedbají, avšak nauka o zpravodajství, její studium a užití je dosud nejzanedbávanějším oborem ...“

Na zpravodajství se hledí jako na něco druhořadého, co nepotřebuje studia; každý se v něm považuje za kompetentního ...

Je nutno vytvořit systém a návyk v zpravodajství tak, jak tomu jest již při organizaci pochodů, ubytování, boje ...

Tento systém nutno vyložit, objasnit a cvičit v něm vojska i generální štáb v době míru.“

Mnohému a mnohému musili jsme se učit z krvavých lekcí světové války, než se podařilo dosáhnout uspokojivého stavu zpravodajství a pevné jeho organizace a než se dosáhlo potřebné jednotnosti názorů na jeho metody a techniku.

Nesmírně bohaté zkušenosti světové války vyžadují všestranného využití a důkladného studia, při čemž nutno vždy brát v počet i neustálé pokroky vojenství a techniky, působící i na rozvoj organizace a techniky zpravodajské služby.

Zvláště zpravodajství u vojsk musí si pečlivě všimati vývoje taktiky, pružně a rychle reagující na ty či jiné taktické a palebné projevy nepřítelů v různých fázích boje.

Velmi obšírná současná literatura o světové válce většinou²⁾ pojednává o ní hlavně jen s hlediska operativního, věnujíc velmi málo pozornosti zpravodajskému oboru, málo zdůrazňující, do jaké míry ta či jiná operativní rozhodnutí a operace závisely od zpráv o nepříteli, od jejich ocenění a stupně důvěry velitelů k nim.

Tato moje práce je pokusem ukázati na několika konkrétních případech různého druhu operací, že každá taková operace podle svého charakteru a významu vyžaduje sebrání zpráv, jež jsou zvláště důležité a nezbytné k jejímu úspěchu.

Na týchž příkladech chce zdůrazniti rozdíl, který nehledíc na jednotnost základních zásad, existuje ve zpravodajské službě v období pohybné války a války posícní.

V prvním je především třeba rychlosti ve zpravodajské činnosti, rychlého sbírání zpráv i okamžitého využití těch, které mají největší význam pro daný manévř; v období posícní války lze uskutečnit soustavné a metodické sbírání zpráv, zasahující v minulé válce do nevídaných podrobností. Toto sbírání sleduje dva hlavní cíle: 1. máme-li úmysl sami jednati a k t i v n ě, musíme lépe a všestranněji připravit úspěch operace sebráním co možná úplných zpráv o nepříteli a jeho týlu; 2. v každém případě nepropásti příprav nepřítelů k přechodu v ofensivu; tím že budeme v úvahu všechna fakta, příznaky a možnosti protivníkovy, snažíme se určit okamžik, kdy přejde

¹⁾ Gen. Leval, *Tactique des renseignements*. Paris 1881.

²⁾ Vyjímajíc velmi cenné práce: Pplk. Ch. Pasquet: *Étude sur le fonctionnement interne d'un 2e bureau en campagne*. Paris 1923.

T ý ž: *Le service des renseignements en campagne. Études concrètes sur la carte dans le cadre du corps d'armée et de la division et du régiment*. Paris 1924.

Commandant Bernis: *Le rôle et la méthode d'étude des 2e bureau en campagne*. Paris 1924.

k aktivním operacím, zjistiti, jakých sil a prostředků k tomu užije, a určiti cíl i směr hlavního úsilí nepřátelského.

Nejdůležitější předpoklady, které jsou s to, aby vytvořily podmínky, jimiž by se zajistil maximální úspěch zpravodajské služby, jsou: stále směrnice velitelovy, těsné a družné spojení v práci zpravodajských oddělení s odděleními operačními a se zvláštními zpravodajskými orgány, tvůrčí práce, iniciativa a energie přednostů zpravodajských oddělení a zpravodajských důstojníků.

Nesmíme však zapomenouti na to, že každou operaci budou prováděti údaje o protivníku do jisté míry nejasné a neurčité a že tedy nedostatek zpráv nemůže sloužiti za omluvu pro nerozhodnost nebo pro zbytečně dlouhé váhání.

I. Pohybná válka.

1. Ofensiva ruské armády od Varšavy za ustupující armádou gen. Hindenburga v říjnu až listopadu 1914.

(Náčrt č. 1.)

Všeobecná situace od 12. října do 9. listopadu.³⁾

Německé a rakousko-uherské ofensivy na Varšavu-Ivangorod v říjnu 1914 účastnilo se 6 německých sborů, z nichž tři postupovaly přímo na Varšavu a tři, bojující u Ivangorodu—Novo-Alexandrie, kryly operaci zprava (z jihu) a udržovaly styk s rakouskou armádou generála Dankla.

Levé křídlo armády kryla 8. německá jezdecká divize, při čemž k jejímu zesílení byl povolán s prostoru Radomě rakouský jezdecký sbor Kordův.

12. října dosáhla skupina Hindenburgova (XX. a XVII. sbor a sbor Frommelův) před Varšavou čáry: Góra Kalwarja, Piaseczno, Nadarzyn, Błone.

Ruské vrchní velení, příkládající velký význam udržení Varšavy, soustředilo k ní všemožné posily a započalo ofensivní akce, záležející jednak v obchvatu levého křídla aktivní skupiny Hindenburgovy, jednak i v tlaku v prostoru Ivangorod.

15. října ztratili Němci na frontě svého levého křídla Błone a Pruškov a situace jejich počala se silně horšiti. Neohlížeje se na to, držel se Hindenburg stále, snažil se získati čas do té doby, až boje na jihu budou mítí výsledky, a očekával příchod rakouské armády Danklovy k Ivangorodu.

Ale stále silnější nápor Rusů na levé křídlo, ohrožující již ústupové linie, donutil Hindenburga k rozhodnutí: stáhnouti aktivní skupinu zpět na frontu Nowie Miasto, Rawa, Skierniewice, aby znovu nabyl volnosti manévru.

Večer dne 19. října počali Němci s ústupem aktivní skupiny, snažíce se odpoutati se od Rusů nepozorovaně.

Nepozorovaný ústup se Hindenburgovi podařil a německá armáda nerušeně odešla na zmíněnou linii.

To, že Rusové ztratili bojový dotyk v okamžiku, kdy jejich postavení bylo nejvýš výhodné a hrozilo již Němcům katastrofou, způsobilo, že k zamýšlenému rozhodnému úderu nedošlo.

Ruská vojska, jež se hnula za ustoupivšími Němci, prováděla již

³⁾ Sestaveno podle spisu: Hermann Stegemann: Geschichte des Krieges. Sv. I. až IV. Stuttgart u. Berlin 1917—1921. (Deutsche Verlagsanstalt.)

24. října silné útoky na nové německé posice mezi Sochačevem a Pilicí tlačíce zvláště silně na levé křídlo německé u Sochačeva.

25. října pokračovali Rusové ve svých prudkých útocích, čímž byli Němci přinuceni čím dále, tím více zahýbatí své levé křídlo.

Postavení Němců stávalo se tím kritičtější, že zamýšlený manévř XI. a gardového záložního sboru do levého křídla Rusů nemohl býti proveden proto, že rakouská armáda Danklova se opozdila, a že u Ivangorodu Rusové houževnatě bojovali, poutajíce pravou německou skupinu.

Protože se situace stále zhoršovala, rozhodl se generál Hindenburg opět přerušiti operaci a stáhnouti armádu na čáru Włoszcowa, Nowo-Radomsk, Sieradz, Warta.

27. října německá armáda ustupuje a odchází za řeku Wartu.

I tentokráte ruská vojsková zpravodajská služba propásla příznaky ústupu Němců — a rozhodující úder, již připravený a slibující velký úspěch, nemohl býti proveden.

Tím, že se propásl ústup Němců, nastalo to, že místo porážky, která by byla silně změnila celou bojovou situaci na východní frontě ve prospěch Rusů, získali Němci znovu volnost manévru, chopili iniciativu do svých rukou a vehnali Rusy do nesmírně krvavé bitvy u Lodže.

V operacích obou stran nastává nové období.

Východní fronta nabývá čím dále, tím většího významu, a velké ruské síly hrozily již vtrhnouti na území Německa.

Celá situace vyžadovala od Němců, aby vytvořili nějaký nový plán, jehož rychlé a rozhodné uskutečnění mohlo by zastaviti ofensivu ruských armád a vrátiti Němcům volnost jednání.

V tomto pro Němce krajně vážném a kritickém okamžiku byl generál Hindenburg dne 1. listopadu jmenován vrchním velitelem východní fronty, generál Ludendorf náčelníkem jeho štábu, a velitel XVII. sboru, generál Mackensen, dostává velitelství nad 9. armádou, sestavenou z bývalé armády Hindenburgovy, zesílené několika sbory a jezdeckými divisemi.

Nový plán Němců ve svých nejdůležitějších rysech záležel v tomto: bylo rozhodnuto zanechatí za Wartou jen nepatrné síly, přesunouti po železnicích hlavní jádro vojsk do prostoru Toruň—Inowracław—Wrzesnia, zesíliti je vyžádanými posilami a udeřiti na severní křídlo Rusů, postupujících ve směru jihozápadním.

Ve středu zůstávala v prostoru Čenstochova pasivní skupina Woyrschova a na jih od ní, po Krakov, zaujímalá posici 1. rakouská armáda Danklova; v prostoru Krakova očekával se příchod IV. rakouské armády. Mezera mezi severní údernou a střední pasivní skupinou měla býti zajištěna jezdectvem, zesíleným divisemi, přiváženými z francouzské fronty.

Německá armáda, ustupující od posic za řekou Rawkou, provedla rozsáhlá ničení železnic, stanic, mostů, silnic a cest; byly vyvráceny telegrafní sloupy, zničeny ukazatelé cest atd.

Všechna tato ničení měla zřejmě za účel zdržeti postup Rusů, aby bylo možno bez nebezpečí provésti naložení sborů na železnice, uskutečniti úplné přesun a nedopustiti, aby slabá pasivní skupina, kryjící operaci přesunu, byla rozbita.

Provádějíce tento plán, o němž se výše zmiňujeme, německé ustupující části, dostihnuvši 6. listopadu slezských hranic, začaly se v noci ze 6. na 7. nakládati na železnici.

Na posilu 9. armády přicházely spěšně z východního Pruska 1. záložní sbor Morgenův a XXV. záložní sbor Schefferův. Rovněž k Toruni se přesunovaly 3 gardové záložní divise z rozpuštěného I. gardového záložního sboru, při čemž 1. gardová záložní divise přešla do pasivní skupiny Woyrschovy.

Hlavní stan generála Hindenburga byl v Poznani a štáb generála Mackensena přibyl do Inowraciavi.

9. listopadu dostal velitel 9. armády rozkaz k ofenzivě a začala nová operace...

Před postupující pěchotou pohybovala se hustá clona jezdeckta, při čemž 6. jezdecká divise postupovala od Radziejova, 9. jezdecká divise od Skulska, 5. jezdecká divise od Wrzesnie a 8. od Kalisze.

Sbory 9. armády postupovaly stupňovitě do prava, při čemž I. a XXV. záložní sbor šly na frontě Gostynin—Kutno, XX. sbor ve směru na Krosniewice, XVII. sbor na Klodavu a XI. na Kola—Dombe.

A. Zpravodajská práce 2. ruské armády v období ofenzivy od řeky Rawky až do začátku bitvy u Lodže.⁴⁾

2. ruská armáda po ústupu protivníkově od řeky Rawky pokračovala v postupu na jihozápad v tomto složení: II., XXIII., IV. a I. armádní a II. sibiřský sbor.

Štáb armády byl nejprve ve Skierniewicích a později se přemístil do Lodže, kde též zůstal po celou dobu bitvy u Lodže až do okamžiku, kdy se od Lodže ustoupilo.

S nepřitelem, ustoupivším na značnou vzdálenost, byl ztracen nejen bojový dotyk, ale na mnohých místech i dotyk zpravodajský.

Úlohou zpravodajského oddělení 2. armády bylo: znovu zjednatí zpravodajský dotyk, zjistiti ústupové cesty německých sborů a co možno nejdříve vniknouti do dalších záměrů Němců, t. j. zjistiti, zastaví-li se k novému odporu či budou-li pokračovati v ústupu, nebo konečně, chopí-li se nějakého jiného nového plánu.

Prostředky zpravodajské, jimiž armáda disponovala, byly: jezdeckto, pěchotní zpravodajská služba, vzdušné přezvědy, výslechy zajatců a obyvatelstva, zkoumání dokumentů a konečně vyvědačství.

Velká vzdálenost nepřitele vyžadovala především vyslání přezvědných orgánů, které by mohly pracovati na velké vzdálenosti, t. j. velkých mas jezdeckta a vzdušných přezvěd.

Pro přezvědy na odkrytém pravém křídle mezi Vislou a Prosnou byly vyslány velké jezdecké jednotky: mezi Vislou a Vartou kavkazská jezdecká divise generála Charpentiera a mezi Wartou a Prosnou jezdecký sbor generála Novikova.

Početně slabé letecké prostředky, které měly sice velmi obětavý personál, ale byly velmi slabé technicky a byly též omezovány

⁴⁾ Zprávy, získávané o nepříteli jsou zde uváděny podle „listin zpráv“, vydávaných denně zpravodajským oddělením 2. armády.

Údaje o chodu práce zpravodajského oddělení založeny jsou na osobních vzpomínkách autorových, jenž byl přednostou zpravodajského oddělení 2. armády od začátku listopadu 1914.

Operační údaje o ruských vojskách uvedeny jsou podle několika prací ruských autorů: (Zvláště „Bitva u Lodže“, N. Š—ko, Vojenský Sborník, č. 7, 1925. Bělehrad.)

Údaje o skutečné situaci německých vojsk jsou vzaty z díla H. Stegemann: Geschichte des Krieges. Sv. I.—IV. Stuttgart u. Berlin 1917—1921.

ve své činnosti pozdně podzimním počasím, dávaly velmi řídké a celkem až na malé výjimky málo cenné zprávy.

Hlavním nedostatkem leteckých zvěd bylo to, že akční radius letounů byl příliš malý, a proto nebylo možno ze vzduchu pozorovati vzdálené prostory, které byly pro operace právě nejdůležitější.

Postupující sbory a divise konaly v mezích svých prostředků jezdecké i pěší přezvědy a zpravodajství; prováděly se výsledky zajatců a místního obyvatelstva, získávaly se zprávy i z dokumentů, nalezených u zajatců i v místech ubytování ustoupivších nepřátelských proudů a štábů.

Následkem rychlého ústupu Němců na značnou vzdálenost dostávali se do zajetí většinou jen lidé, opozdivší se za svými kolonami; jejich údaje pomáhaly jen určití ústupové cesty těch či jiných sborů a nedávaly to hlavní, t. j. údaje o úmyslech a nových plánech Němců.

Takové zprávy stále podrobněji vyjasňující ústupové cesty získávány byly i výsledkem místního obyvatelstva a zkoumáním dokumentů.

Sbírání dokumentů a prohlídka ubytovacích míst konaly se velmi pečlivě; výsledkem obyvatelů a prohlídkou ubytování (kde byly často zanechány nápisy křídou na domech, udávající čísla částí), prohlídkou rekvisičních poukázek, receptů v lékárnách i zápisních knih pro cestující v hotelích⁵⁾ čím dále, tím jasněji se dal určití obraz sestavy německé armády za ústupu.

Ve snaze vyjasnění ústupové cesty a hlavně vniknouti do dalších plánů protivníkových, vyslalo zpravodajské oddělení 2. armády v celé řadě směrů za ustupujícími proudy putující agenty.

Od residentů pohraničního německého pásma (agentů zpravodajské služby usazených v nepřátelském území) byla získávána celá řada zpráv, ale všechny, vztahující se na období před přesunem armády do nového prostoru, nedaly důležitých pokynů.

Zprávy od putujících agentů vyjasňovaly hlavně ústupové cesty a teprve 9. listopadu byla doručena zpráva ze 4. listopadu o zamýšleném naložení vojsk na železnici.

10. listopadu došla od agenta zpráva, že v prostoru Rosenbergu (severozápadně od Čenstochova) byla naložena do vlaků vojska, přibývši ze směru Novo-Radomsk.

Tyto zprávy, k tomu ještě neúplné, bez udání organické příslušnosti částí, byly již opožděné, přesto však dávaly tušiti jakousi novou operaci.

Ze souhrnu všech zpráv učinilo zpravodajské oddělení 2. armády ve své listině zpráv z 9. listopadu tento závěr:

„Postupně se vyjasňují směry ústupu nepřátelských sborů: XI. sbor určitě přes Sierady a Złočev, XVII. pravděpodobně ve všeobecném směru na Wielun a jižněji, XX. pravděpodobně na Novo Radomsk—Čenstochov.

Některé části Frommelovy byly zjištěny v mezeře mezi XVII. a XX. sborem.

Nepřítel se zesiluje na hranici proti našemu pravému křídlu.⁶⁾

⁵⁾ Na receptech a v hotelových knihách cizinců byly někdy zápisy jmen důstojníků s udáním vojenské části, k níž patřil.

⁶⁾ Zprávy od armádního jezdecktva, které již zjednálo dotyk s protivníkem, nacházejícím se proti pravému křídlu ruské armády.

Nepřítel, bojující na východ od Kalisze, pohnáhlou ustupuje ke Kaliszi.⁷⁾

Od zajatců se rovněž zjistilo, že ústup armády k západu od Warty byl zajišťován částmi domobraný 5. poznaňské sborové oblasti a pěšími náhradními částmi, obsadivšími přechody u Sieradze, Warty a Kniejowa.

Jezdecko gen. Charpentiera již 7. listopadu objevilo v prostoru jižně od Konina části 5. německé jezdecké divise, přesunutá s francouzské fronty, a jezdecko generála Novikova téhož dne zjistilo na východ od Kalisze části 8. jezdecké německé divise a severovýchodněji odtud části 7. rakouské jezdecké divise.

Ze zpráv dodaných jezdeckem vyplývalo, že nepřítel zesiluje se na frontě Radziejów—Slupci—Pyzdry, má ve Slupcích oddíl o třech družích zbraní.

První projevy aktivity protivníka proti pravému křídlu 2. armády byly upozorovány jezdeckem 9. listopadu, kdy se ukázalo, že nepřítel energicky postupuje dvěma proudy od Rychval na Konin a Glodno a od Stawieszyn na Alexandrów.

11. listopadu jezdeckými přezvědy gen. Charpentiera byla v prostoru Radziejów—Piotrków zjištěna divise pěší a divise jezdecká, kteréž začaly ustupovati na Izbicu.

Převlečený jezdec prodrál se do prostoru Slupci—Pyzdry, kde zjistil přítomnost dvou různých divisí, nemohl však udati jejich organickou příslušnost.

Souhrn všech těchto zpráv⁷⁾ dovolil zpravodajskému oddělení 2. armády učiniti v listině zpráv ze dne 11. listopadu tento závěr:

„Protivník zůstává v pasivitě na frontě a místy dokonce ustupuje; vyvíjí však tím aktivnější činnost proti našemu pravému křídlu, soustřediv zde značné síly na frontě Radziejów—Pyzdry.“

11. listopadu 2. ruská armáda pokračovala ve svém postupu na jihozápad a dostihla těchto front:

K zajištění krajního pravého křídla armády a pro spojení s 1. armádou⁸⁾ byl na severozápad od Kutna II. armádní sbor a na čáře přibližně Kniejów—Lask—Wadlew byly XXIII., II. sibiřský, IV. a I. sbor.

K západu od Piotrkowa byly rozvinuty sbory: I. sibiřský, XIX. a V. od 5. armády. Jižněji byla 4. armáda.

Zprávy o nepříteli, získané 12. listopadu od jezdecka, daly se shrnouti v toto: po celé frontě od Piotrkowa po Pyzdry bylo zjištěno souvislé pěchotné zajištění.⁹⁾

Protivník prováděl ofensivu pěchotou s dělostřelectvem na Izbicu, v Kaninu několik praporů pěchoty a části 5. jezdecké divise; východně od Kalisze zjištěny části 8. německé a 7. rakouské jezdecké divise. Mezi silnicí Sieradz—Kalisz a Złoczów—Kempen nebyl nepřítel zjištěn.

V prostoru Wielun byly zjištěny silné nepřátelské oddíly, patřící podle údajů zajatců k částem sboru Frommelova; posice u Wieluna se stále opevňují.

Závěr zpravodajské listiny zpráv z 12. listopadu pravil: „Protivník, soustřediv proti pravému křídlu značné, dosud však ne úplně zjištěné síly, rozvíjí svoje operace do mezery mezi 1. a 2. armádou.“

⁷⁾ I celé řady jiných, kterých neuvádím, abych stať nepřeplnil zbytečnými podrobnostmi.

⁸⁾ V. sibiřským sborem, který byl u Włocławku.

⁹⁾ Na vzdušné čáře asi 70 km.

Ve středu, mezi Koninem a silnicí Sieradz—Kalisz je jezdectvo; dále do čáry Złoczew—Lututów není nepřítel; dále proti levému křídlu armády pozoruje se soustředění značných sil v prostoru Věrušov—Wielun.

Prostor Slupci a Wielun se stále opevňují, pravděpodobně pro případ neúspěchu.“

Podle zpráv z 13. listopadu Kalisz a Wielun byly v noci na 12. listopad nepřitelem vyklizeny a vojska od Wieluna odešla směrem jihozápadním.

Zpravodajská listina 2. armády z 13. listopadu zaznamenává energický postup nepřítelů od Izbicy, obsazené jedním sborem, na Chodecz a Przedecz; části 6. jezdecké německé divise, přivezené z Francie, obsadily téhož dne Ljuben; také se prováděl energický postup pěchoty a dělostřelectva od Konina na Kolu (kde byly agenty hlášeny části XI. sboru) a od Tureka na Kniejów.

Listina zpráv štábu armády z 13. listopadu končí tímto závěrem.

„Ofensiva značných sil protivníkových proti pravému křídlu armády pokračuje, při čemž se vede nejen do mezery mezi 1. a 2. armádou, ale i na frontě sborů 2. armády, stojících na jejím pravém křídle.

Prostor východně od Kalisz—Wielun je prázdný, ale západněji od této čáry jsou patrně připraveny obranné posice.“

Nehledě na celou řadu zpráv o ofensivě velkých sil protivníkových proti pravému křídlu armády,¹⁰⁾ vrchní velitel severozápadní fronty jim zřejmě nevěřil a nepřikládal jim velkého významu, ježto směrnice na 14. listopad nařizovala pokračovati v postupu na jihozápad; II. armádní sbor a pravé křídlo XXIII. sboru měly se držeti stupňovité doprava.

Zpravodajské oddělení štábu fronty soudilo, že v ofensivě od Toruně jsou 2 divise a hlavní síly předpokládalo v prostoru Wielun—Čenstochow.

14. listopadu protivník energicky útočil na levokřídelní sbory 1. armády (V. a VI. sibiřský sbor), které byly severozápadně od Gostynina, a také na II. a XXIII. sbor 2. armády, které byly severozápadně od Kutna a v prostoru Dombe.

Toho dne byli po prvé z útočících sil vzati pěší zajatci a také dokumenty, úplně již potvrzující, že ofensivu provádějí sbory, které bojovaly u Varšavy.

Tak byli vzati zajatci od XX. a XVII. sboru, útočící na náš II. sbor u Dąbrowic.

Proti levému křídlu 1. armády v prostoru Gostynina operovaly části I. a XXV. záložního sboru.

15. listopadu pokračovaly útoky XX. a XVII. německého sboru na II. ruský sbor a také, podle zpráv bojového přezvědného oddílu, nejméně jedna divise útočila na Łęczycu, obsazenou 1. střeleckou brigádou, jež tvořila spojení mezi II. a XXIII. sborem. Łęczycy byla nepřitelem vzata.

Ofensiva byla vedena také na Dombe, kterou nepřítel téhož dne obsadil.

V prostoru Kola—Dombe podle zpráv agentů předpokládalo zpravodajské oddělení části XI. sboru, což se také potvrdilo pěšími zajatci, vzatými druhého dne.

Listina zpráv z 15. listopadu poznamenala mezi jiným, že v bojích

¹⁰⁾ Tyto zprávy nebyly ovšem potvrzeny pěšími zajatci.

Němci rychle objevovali volné mezery a snažili se ihned do nich vniknouti, zvláště na frontě mezi Kutnem a Łęczycou.

Podrobný výslech zajatců u štábu armády, zajatých 14. a 15. listopadu, a podrobné prozkoumání dokumentů a deníků u nich nalezených daly téměř již přesný obraz přesunu armády do prostoru Toruň—Wrzesnia, vyjasnivše většinou jak nakládací, tak i vykládací stanice.

Vzeti zajatců, potvrzujících zprávy 2. armády o ofenzivě velkých sil proti pravému křídlu, donutilo vrchního velitele severozápadní fronty, aby 16. listopadu vydal rozkaz o zastavení ofensivy 2. armády i o provedení nutných přesunů, majících za účel potlačiti frontu 2. armády směrem severozápadním.

Levokřídelní (IV. a I.) sbory 2. armády hnuly se na sever; k levému křídlu 2. armády byly od 5. armády přitaženy I. sibiřský a XIX. sbor a 4. armáda prodloužila svou frontu na sever po Novo-Radomsk.

16. listopadu nepřítel znovu útočil na II. sbor, rozšiřuje postupně svou ofensivu čím dále, tím více k západu.

17. listopadu prováděla 2. armáda potřebná přeskupení, aby zaujala posice přibližně na frontě Andrespol—Novosolna—Zgierz—Konstantinów.

Nepřítel až na malé výjimky našich ustupujících vojsk téměř nepronásledoval.

Dne 18. listopadu začala již vlastní bitva u Lodže, kdy 2. a 5. armáda do 5. prosince odrážely mnohonásobné útoky nepřátelské a, neohlížejíce se na téměř úplné obklíčení a veliké ztráty, držely své posice, projevujíce houževnatost a statečnost.

Z toho, co jsme vyložili, učiníme nejdůležitější závěry o organizaci a vedení zpravodajství u 2. armády:

1. Okolnost, že ústup německé armády z posic u Rawky nebyl pozorován včas, měla neblahý vliv na operaci, nedávši ruskému vedení možnosti zasaditi nepříteli již připravený rozhodný úder.

2. Neočekávaný a rychlý ústup nepřítelův způsobil ztrátu zpravodajského dotyku a opožděné zpravodajské pronásledování.

Tím se vysvětluje, že zpravodajská služba, nejsouc v patách za ustupujícími Němci, nemohla včas zjistiti jejich nový plán a ztrácela mnoho času zjišťováním ústupových sborů, dostávajíc ke všemu ještě opožděné zprávy.

Co se týče činnosti jednotlivých orgánů zpravodajské služby, poznamenáváme:

3. Zvědy jezddeckých mas, správně vyslaných proti neohroženějšímu křídlu (t. j. pravému), rychle určily obrys nepřítelů a směr ofensivy jeho proudů, odhadnuvše též přibližně jeho sílu.

Vzeti zajatců jen od divisi jezdecké clony a úplný nedostatek zajatců pěších z hlavních sil zmenšovaly značně cenu převěd, což mělo i vliv na ocenění podaných jimi zpráv štábem fronty; toto samo pak mělo opět velmi nepříznivý vliv na operativní rozhodnutí vrchního velitele.

Přidělili-li se modernímu jezdeckvu dostatečně technické prostředky bojové, bude mítí jeho zvědná činnost větší důraz při vyhledávání zpráv, bojem, při pronikání k hlavním silám nepřátelským, čímž se bude moci rychleji zjistiti jejich organické složení.

Jako velmi dobré zaznamenáváme zde to, že předsunuté jezdeckvo vysílalo do nepřátelského prostoru své vlastní důvěryhodné agenty, avšak ze zpráv těchto agentů shledáváme, že byli nedostatečně

připraveni, poněvadž nedovedli zjistiti právě to nehlavnější: k jakým totiž částem patřila soustředěná vojska nepřítelova.

4. Letecké zvědy, pro okolnosti, o nichž jsme se již zmínili, nemohly dáti ty výsledky, kterých se od nich v dané situaci vyžadovalo; zde bylo třeba častých a hlubokých letů velkého počtu letounů.

Moderní, technicky silné letecké prostředky, vyslané za ustupujícími proudy a do prostoru před neohroženějším pravicím křídlem, byly by mohly zjistiti pohyb ustupujících proudů, naložení velké masy vojsk do vlaků, vyslediti hromadné pohyby vlaků na sever a konečně též pravděpodobně upozorovati vykládání vojsk.

Poněvadž nutnost jednati neobyčejně rychle sotva by byla nepříteli dovolila prováděti pohyby jen v noci, byla by bývala činnost leteckých pozorovatelů značně ulehčena.

Aby se zvětšil akční radius letounů, bylo by bývalo dobré vysunouti co nejvíce dopředu příslušnou leteckou základnu, pod ochranou předních částí pozemních.

Přidělení vlastních letounů předsunutému jezdecku bylo by značně rozšířilo a uspišilo jeho činnost; letouny byly by vyhledávaly různé objekty pro další podrobnější průzkum a pro boj jezdecký.

5. Pěší přezvědy od okamžiku, kdy byl zjednán bojový dotyk, pracovaly úplně uspokojivě, dodávající denně kontrolní záznamy a dokumenty a dovolující vyznati se v ordre de bataille nepřítelově.

6. Tajná agentura v době celé operace, o níž uvažujeme, projevovala se hlavně činností putujících agentů.

A zase velmi značné vzdálenosti mezi protivníky způsobily, že zprávy docházely opožděně a většinou nemohly býti včas využity ve prospěch dané operace.

Rovněž značně se opožďovaly zprávy od agentů, bydlících v pohraničním pásmu Německa.

7. Z názorů některých účastníků operace i ze studia zpravodajských dokumentů, týkajících se operace, lze usouditi, že mezi zpravodajskými odděleními štábu fronty a štábu armád a také mezi štáby sousedních armád nebylo dostatečně živého a přímého styku telefonického (málo se ho využívalo) a zpravodajské spojení projevovalo se hlavně výměnou listin zpráv.

Ukazující na tyto nejdůležitější nedostatky, musíme zaznamenati, že varšavsko-lodžská operace je jednou z prvních operací světové války, kdy zpravodajská oddělení, existující jen u štábu fronty a u štábů armád a nemající již z míru vypracovaných směrnic a instrukcí, učila se mnohemu z bojové zkušenosti, získávající postupně nutné návyky a metody a tak čím dále, tím více se vpravovala do své těžké a odpovědné práce.

B. Zpravodajská činnost 2. armády v době bitvy u Lodže od 18. listopadu do 5. prosince 1914.

(Náčrt č. 2.)

Bojové operace obou stran v bitvě u Lodže byly již dostatečně prostudovány v dosti bohaté literatuře, pročez se nebudu zdržovati podrobnostmi vývoje bitvy a učiním jen krátké všeobecné závěry o zpravodajské činnosti 2. armády, opíraje se o denní listiny zpráv.

Nejdůležitějším orgánem zpravodajství v době bitvy u Lodže, jež měla celkem posílení¹¹⁾ byly pěší přezvědy, záležející jednak

¹¹⁾ Kromě činnosti obchvatné německé skupiny a ruských protimanévru proti ní.

v pozorování, jednak v zabírání zajatců a dokumentů při těch či jiných operacích bojové hodnoty (útoky a protiútoky); přezvědy prováděly se též zvláštními výpadečnými oddíly, které hrdinsky plnily svou těžkou a odpovědnou práci.

Ježto téměř denně byli vzati, abych tak řekl „kontrolní zajatci“, a ježto mohli býti podrobně vyslechnuti u štábu armády, sídlícího v Lodži ve vzdálenosti jen několika kilometrů od posic, byl nepřátelský ordre de bataille zjišťován dostatečně pravidelně a přesně.

18. listopadu, kterýžto den se považuje za skutečně první den bitvy u Lodže, držela 2. armáda přibližně čáru: Andrespol—Novosolna—Lazevniki—Alexandrov—Konstantinów.

Němci po celý den 18. listopadu houževnatě útočili na sbory 2. armády, při čemž zajatci byla potvrzena přítomnost XXV. záložního, XX., XVII. a XI. sboru.

Téhož dne bylo útočeno i na 5. armádu, při čemž útok 38. divise XI. sboru byl nejen odražen, ale divise byla i donucena ustoupiti na jistou vzdálenost. Na jih od 38. divise byly objeveny části Poznaňského sboru a jezdecko Frommelovo.

Listina zpráv 2. armády z 18. listopadu, vypočítávajíc sbory nepřítelovy před frontou, učinila tento závěr:

„Němci vedouce silné údery do mezery mezi 1. a 2. armádou a začavše též ofensivu od západu, zřejmě se snaží odříznouti armádu od Varšavy a obklíčiti ji.“

Večer 18. listopadu došla zpráva, že nepřítel obsadil Brzeziny, při čemž podle zajatců byla v tomto prostoru zjištěna 49. záložní divise XXV. záložního sboru a části 50. záložní divise téhož sboru.

Téhož dne jezdecko Richthofenovo zabralo stanici Koluszki, a tím bylo přerušeno telegrafní spojení mezi 2. a 5. armádou.

Večerní listina zpráv musila již býti poslána radiotelegraficky. 20. listopadu byl německou obchvatnou skupinou zabrán Rzgów a večer došly zprávy o postupu Němců k jižnímu okraji Lodže.

Podle spěšného rozkazu velitele armády byl pro obranu Lodže na jihu rychle sestaven smíšený oddíl plukovníka Karaulova, který obsadil posice u jižního okraje Lodže a hrdinsky pak odrazil útoky nepřítelovy.

Téhož dne večer byla podle zajatců zjištěna na jih od Lodže přítomnost 3. gardové záložní divise.

Nepřítel na jih od Lodže zaujímal čáru Dombrovka—Chojny. Útoky Němců na jižní okraje Lodže byly odraženy a v noci z 22. na 23. listopadu obchvatná skupina zahájila zpětný pohyb na Brzeziny.

Základní zprávy s ordre de bataille nepřítel u Lodže, potom již jen doplňované podle vývoje bojů a rozvoje německé obchvatné operace, byly uvedeny v listině zpráv zpravodajského oddělení 2. armády ze dne 22. listopadu a shrnovaly všechny dosavadní zprávy.

Listina tato pravila: „Podle zpráv, získaných výsledkem zajatců a také z dokumentů u nich nalezených, se zjistilo toto:

Němci, přesunuvše rychle po železnicích po ústupu od Varšavy XI., XVII. a XX. gardový záložní sbor, i XXV. záložní sbor, provedli jejich soustředění s cílem prolomit frontu mezi 1. a 2. armádou a provést pak hluboký obchvat 2. armády z jihu.

Při posledních bojích u Lodže se ukázalo, že Němci jsou seskupeni takto: části XXV. záložního sboru a gardového záložního sboru byly vrženy na hluboký obchvat Lodže od jihu, při čemž se určitě zjistila

přítomnost 3. gardové záložní divise na východ od Rzgowa a 49. gardové záložní divise v prostoru Rzgow.

Jsou-li zde tyto sbory celé, nedalo se doposud zjistiti.¹²⁾

Na frontě proti 1. armádě a proti části 2. sibiřského sboru bojuje XX. armádní sbor; ve směru přibližně na Rožky—dvůr Marušin útočí 22. divise XI. sboru, zasazená mezi XX. a XVII. sbor při bojích u Łęczycy.

Ve směru na Zgierz operuje 35. divise XVII. sboru, ve směru na Alexandrów a Konstantinów 36. divise téhož sboru.

Podle zpráv 5. armády proti I. sibiřskému sboru stojí 38. divise XI. sboru.“

Letecké přezvědy za bojů u Lodže konaly se hlavně za účelem řízení dělostřelecké palby a vyhledávání nepřátelských baterií. Nějakých důležitých zpráv o nepřátelském týlu a o přesunech v něm letectvo nedávalo.

Po průlom u Brzeziny a po přerušení spojení bylo spojení s posilami přicházejícími od východu udržováno zvláště vysílanými letouny (mnohdy s důstojníky generálního štábu).

V některých případech se toto spojení navazovalo s velkým riskem i automobily.

Práce agentů byla těsným a téměř souvislým obležením Lodže velmi ztížena, ať už šlo o proniknutí agentů k nepříteli nebo o jejich návrat zpět.

Některým putujícím agentům dařilo se přesto dostat se do nepřátelského území; pak zasílali zprávy hlavně o umístění nepřátelských baterií. Zprávy ty se pak přezkušovaly vzdušnými přezvědy. V některých případech přinášeli agenti zprávy i o nepřátelských oddílech. Tak na př. agentura první hlásila o tom, že na jih od Lodže se objevila „garda“, dávala zprávy o XXV. záložním sboru, sdělila o přítomnosti I. armádního sboru v prostoru Kutno a hlásila i postup sil prošlých přes Sievadz k pravému křídlu Mackensenovy armády.

2. Ústup 2. armády od Lodže na posici za řekou Miazgou. (Náčrt č. 3.)

V noci z 5. na 6. prosince ustoupila 2. armáda podle rozkazu z posice u Lodže a nerušeně i v plném pořádku odešla na frontu Głowno—Nesulków—Teolin—Bedon—Karpin, kterou obsadily: 2. sibiřský, I. IV., II. a XXIII. armádní sbor.

Štáb armády umístil se v Popen.

Ústup 2. armády, krytý slabými zadními voji, byl proveden velmi obratně a tak nepozorovaně, že podle zpráv od vojsk bylo na Lodž ještě ráno dne 6. prosince střeleno dělostřelectvem, Lodž byla obsazena teprve za dne a k večeru nepřítel postoupil do vesnice Novosolna.

Pěší přezvědy konaly se velmi pečlivě, jak za ústupu, tak i když se vojska zastavila na posici, při čemž vzetím zajatců se ordre de bataille nového nepřátelského rozčlenění, postoupivšího k řece Miazgě, brzy vyjasnil.

Podle listiny zpráv zpravodajského oddělení 2. armády z 9. prosince jevílo se seskupení nepřítelovo takto: na sever od silnice Lodž—Andrzejew zjištěny části 22. divise XI. sboru, na sever od XI. sboru

¹²⁾ Velmi brzo byla zjištěna i 50. záložní divise XXV. záložního sboru; ukázalo se též, že gardový záložní sbor byl rozpuštěn a na jih od Lodže bojovala pouze 3. gardová záložní divise.

části XX. sboru. U železnice Lodž—Koluszki zpozorovány části 149. pluku od II. sboru.

Podle zpráv agentů nacházely se v prostoru Głowno části XXV. záložního sboru;¹³⁾ XVII. sbor podle zpráv agenta vyrazil z posice od Lodže ve směru severovýchodním.

Ve dnech 10.—14. prosince byli téměř denně zabíráni kontrolní zajatci a seskupení nepřítele proti 2. armádě stávalo se čím dále, tím přesněji známým.

V tytéž dny hlásila agentura, že od Włocławka na jihovýchod prošly části III. záložního sboru.¹⁴⁾

Letecké zvědy konaly se v uvedeném období velmi zřídka v nejbližším týlovém nepřátelském pásmu a neobjevily nic podstatného.

V noci ze 16. na 17. prosince 2. armáda podle rozkazu vrchního velitele zahájila ústup na posice za řekou Rawkou.

II. Posiční válka.

1. Rozložení vojsk na bzuro-rawské posici v zimě 1914.

a) Všeobecná posice v polovině prosince.

Po vyklizení Lodže Rusy počal nepřítel zesilovati levé křídlo vojsk, nacházejících se na západním (levém) břehu Visly a pak přešel v rozhodnou ofensivu proti pravému křídlu Rusů.

K útoku na Iłow byly dirigovány III. záložní a XIII. smíšený sbor; útoku na Lovič účastnily se části XVII. a I. záložního sboru a také jedna divise I. armádního sboru.

V polovici prosince po velmi prudkých bojích byly vzaty Iłow a Lovič.

Takový postup levého křídla Němců k řece Bzuře počal ohrožovati křídlo Rusů, držících posice za řekou Miazgou a jižněji, pročež vrchní velitelství se rozhodlo stáhnouti armády za řeku Rawku a jižněji.

15. prosince byl dán rozkaz k ústupu, ale 2. armáda zůstala na svých posicích za řekou Miazgou do 16. prosince, ulehčujíc ústup severní a jižní skupině a zabezpečujíc spojení na celé frontě.

19. prosince 2. armáda zaujímal již nové posice za Rawkou, na nichž zůstala do léta 1915.

1., 2. a 5. armáda severozápadní fronty zaujímal v celku toto rozložení:

1. armáda — od řeky Visly do prostoru Tartak—Bolimowský.

2. armáda, sestávající z II. sibiřského, I., IV. a XXIII. sboru, od Tartak Bolimowský na posicích za Rawkou po prostor Rawa; od Rawy do Pilicy byly sbory 5. armády.

Období rozložení vojsk na bzuro-rawské frontě jest již obdobím čistě posičním.

b) Úkoly a prostředky zpravodajství.

Nejdůležitějšími úkoly zpravodajství byly: zjistiti co nejpodrobněji ordre de bataille nepřítele, jeho obranných zařízení, umístění dělostřelectva, stav a práci tylů a konečně co možná včasné zjištění příprav protivníkových k eventuálním novým aktivním operacím na tom či jiném úseku.

Zpravodajská služba 2. armády v tomto období pevné stabilisace

¹³⁾ Správně.

¹⁴⁾ V dalších bojích XVII. armádní sbor útočil na Lovič a III. záložní sbor účastnil se útoku na Iłow.

na rawských posicích stávala se čím dále, tím organisovanější a soustavnější.

Činnost zpravodajského aparátu armády zdokonalovala se a rozšiřovala tím, že byli u sborů systemisováni důstojníci, řídící zpravodajskou službu, že byl zvětšen počet letounů, technicky již dokonalejších, a že se čím dále, tím více zdokonalovala práce tajné agentury.

Práci zpravodajského oddělení 2. armády usnadňovalo a podporovalo také to, že v tomto období byl generálem-ubytovatelem generál, rozumějící výborně zpravodajství, dávající sám široké směrnice a silně se zajímající o výsledky zpravodajské práce.

Výborně se upravilo i spojení s operačním oddělením, rovněž se zesílil styk a vyvinula jednotnost názorů a práce s náčelníky zpravodajské služby u armádních sborů, kteří byli čas od času povolováni do zpravodajského oddělení armády. Přednosta zpravodajského oddělení armády navštěvoval občas štáby sborů, aby se seznámil se zpravodajskou činností sborů a sjednotil ji.

Zpravodajští důstojníci u sborů, mladí důstojníci většinou nedávno vyšli z válečné školy, pracovali s velkou láskou k věci, s energií a iniciativou.

Pěchotná zpravodajská služba, záležející ze soustavného pozorování, stálých přezvěd neúnavných a statečných přezvědných hlídek a oddílů, z neustálého získávání zpráv při operacích vyplývajících z těsného bojového dotyku (při častých místních útocích Němců, kterým mnohdy následovaly protiútoky), podávala stále zprávy, přispívající k stanovení nepřátelského ordre de bataille podle zajatců i zprávy o nejbližších opevněních nepřátelských.

Zpravodajské oddělení nejen že znalo již celkový ordre de bataille nepřítele, ale vnikalo též do jeho podrobností, zjišťujíc postupně hranice mezi jednotlivými jednotkami, složení velitelského sboru, jeho charakteristiku, sledujíc doplňování armády, její zásobování i stravování atd. Vůbec možnost velmi podrobných, klidných a soustavných výsledků zajatců dovolovala často již podrobně se seznámit se životem, činností a náladou nepřátelských vojsk. Při výsledku dbalo se i maličkostí, které často mívají veliký význam. Veškeré zprávy o opevněních nepřátelských zanášely se do podrobných náčrtů, které se pak doplňovaly zprávami, získanými letectvem, leteckou fotografií i údaji agentů, načež se podle nich dělaly celkové náčrty opevnění i tylů nepřátelských a vydávaly se pak periodicky zpravodajským oddělením armádního štábu podřízeným vojskům.

Dokumenty soukromého i služebního rázu, odňaté zajatcům, dávaly kromě některých operativních údajů mnoho cenných zpráv o životě v zákopech, o došlých posilách, o náladě vojska i o podmínkách života a náladě obyvatelstva v Německu.

Studium dokumentů, zachycených za ústupu na Rawku i za prvních nepřátelských útoků na nové posice, poskytlo v některých sborech podrobný a doložený obraz nepřátelského postupu od posic na Mjazgě i o rozvinování armády před novými posicemi.

Letecké prostředky, sloučené u armády pod velením jednoho důstojníka generálního štábu (leteckého odborníka), pracovaly v nejtěsnějším spojení se zpravodajským oddělením, vyplňující podle jeho údajů úkoly pozorovací i fotografické.

Vážná pozornost byla věnována stále orientaci důstojníků pilotů i pozorovatelů o situaci; každý den pod vedením zmíněného důstojníka generálního štábu a časem i přednosta zpravodajského oddělení studovali všeobecnou večerní listinu zpráv.

Personál letecký pracoval s velikou statečností, zájmem a uvědoměním.

S hlubokou vděčností vzpomínají příslušníci zpravodajského oddělení 2. armády na obětavou práci francouzských letců, kapitána Grenzota a praporčíka Poireta.

Úkoly zvědného letectva byly: 1. plánovitě zjišťování týlových organisací a jejich intenzita, při čemž se snažilo stanoviti „normální provoz“ na týlových železnicích, aby bylo lze zpozorovati zesílení provozu a změny v práci těch nebo oněch uzlových železničních stanic.

2. Pozorování týlových cest a silnic, zjišťování pohybů velkých částí vojska i trénů na nich.

3. Zjišťování (s fotografováním) nepřátelských opevnění.

4. Zjišťování nepřátelských baterií, letišť, upoutaných balonů, táborů, přechodů atd.

5. Speciálním úkolem letectva 2. armády, když tato protáhla svou frontu na sever, byla také, abych tak řekl, „dozorčí“ služba pozorovací, za účelem pozorování stavu přechodů přes Vislu a zjištění možných přesunů nepřátelských vojsk s jednoho břehu Visly na druhý, o nichž nejednou docházely zprávy od agentů.

6. Konečně různé zprávy od agentů, zajatců a jiné měly za následek celou řadu úkolů pro letectvo, čistě kontrolního rázu.

Vyzvědačství na stupni armády pokračovalo v práci hlavně putujícími agenty, ježto založení sítě agentů residentů je za podmínek posílní války nejméně obtížné; od agentů, zanechaných na místě při ústupu, docházelo jen velmi málo zpráv.

Štáby sborů, za součinnosti zpravodajského oddělení armádního štábu, užívaly rovněž agentů ve svých nejbližších pásmech.

Byla učiněna celá řada opatření k soustavnému výcviku agentů a bylo vydáno několik zvláštních tajných směrnic, usnadňujících metodu i způsob práce, proniknutí k nepříteli a obsahující též krátké a nejdůležitější zprávy o organisaci nepřítelů, o jeho stejnokroji, způsobu vyhledání jeho štábů a etapních ústavů atd.

Tajní agenti dodávali zprávy hlavně o nepřátelských štábech (armádním, sborových a řídicí i divísních), jakož i o různých jiných týlových zařízeních. Tak cestou tajné agentury byly postupně zjištěny štáby: 9. armády v Lodži, XVII. sboru v Loviči, XXV. záložního sboru ve Skierniewicích, XX. sboru v Żelazné a XI. sboru v Prusích. Rovněž pomocí agentů zjistilo se místo velitelství některých divísi, umístění letišť, skladů, pekáren a j.

Cenné zprávy o umístění nebo přesunech těch nebo oněch organických jednotek nepřátelských docházely poměrně zřídka; v tomto ohledu agenti většinou udávali čísla na límecích vojáků, které viděli procházeti těmi kterými místy, což ovšem neskýtalo spolehlivých údajů, poněvadž docházející posily měly často nejrozumnější uniformy vojsk z různých doplňovacích okrásků.

2. Nejdůležitější výsledky zpravodajství od okamžiku zaujetí posic na Bzuro-rawské frontě do bitvy u Gumina (začátek února 1915). (Náčrt č. 3.)

Když se 2. armáda zastavila na posicích za řekou Rawkou,¹⁵⁾ začal nepřítel již 19. prosince ofenzivu na celé řadě míst, za účelem násilného přechodu přes Rawku.

20. prosince útoky pokračovaly. Řada útoků byla provedena i v prostoru Bolimova na frontě 1. armády, stojící za řekou Bzurou.

¹⁵⁾ Štáb armády byl v Grodisku.

Vzetím zajatců téměř na celé frontě 1., 2. a 5. armády za ústupu i v útocích a protiútocích 19. a 20. prosince byl již 21. prosince získán téměř úplný obraz nepřátelského ordre de bataille, jenž byl uveden ve „všeobecné listině zpráv o nepříteli“ zpravodajského oddělení 2. armády.

Podle této listiny seskupení nepřítele jevílo se Rusům takto: (Viz náčrt č. 3.) „Proti částem 1. armády. Mezi Vislou a Sochaczewem části III. záložního sboru, části 25. záložní a 26. řadové divise sboru Vorbeckova.¹⁶⁾

Na frontě Dolowatka-Gumin' části XVII. sboru a v prostoru Bolimova části I. sboru.

Proti vojskům 2. armády. Po obou stranách železnice Skierniewice—Varšava části 49. a 50. záložní divise XXV. záložního sboru, dále části 3. gardové záložní divise a 41. divise XX. sboru.

Proti 5. armádě. Na sever od čáry Gluchov—Rawa části 37. divise XX. sboru; jižněji části XI. sboru a 48. záložní divise; k západu od vesnice Ezerzec části 1. gardové záložní divise a pluků 3. divise II. sboru.¹⁷⁾

Co se týče sborů druhého sledu, jsou přítomny patrně I. záložní sbor a části toruňského sboru, bojovavší v prostoru Lovič a snad i V. záložní sbor, zjištěný u břehu Visly.

Poznaňský a wratislavský sbor patrně zůstávají za pravým nepřátelským křídlem.

Srovnáme-li tuto listinu zpráv se skutečnou sestavou nepřítelevou, uvedenou v „Geschichte des Krieges“ od H. Stegemanna (str. 499, svazek 2.), dojdeme k závěru, že zprávy armády severozápadní fronty téměř úplně souhlasily se skutečností.

Některé nesprávnosti byly tyto: 25. záložní a 26. řadová divise byly omylem (podle údajů zajatců) nazvány „sborem Vorbeckovým“ místo XIII. sborem;¹⁸⁾ I. záložní sbor byl předpokládán jistě ve 2. sledu, kdežto ve skutečnosti byl již na frontě; části sboru byly zjištěny na frontě koncem prosince; 4. pěší divise, která již byla na frontě v prostoru Bolimova, byla prozatím podle údajů agentů v prostoru Lovicze, ale za několik dní byla podle zajatců již zjištěna na frontě.

V. záložní sbor byl, třebaže „pravděpodobně“, přece jen chybně předpokládán ve 2. sledu, podle zpráv štábu fronty. Dalšími „kontrolními“ zajatci dařilo se zjišťovati všechny důležité změny v nepřátelském ordre de bataille.

Tak bylo možno pozorovati postupné silné oslabení nepřítele proti levému křídlu 2. armády a značné jeho zesílení v prostoru Bolimova.

18. ledna odvážným výpadem zvědě 99. ivangorodského pluku, kteří se přepravili přes Rawku u Samice a vzali zajatce od 1. mysliveckého praporu, přičleněného k 8. jezdecké divisi, podařilo se zjistiti, že tato divise, převezená koncem prosince z prostoru Inowlody do prostoru Skierniewice, obsadila posici na Rawce zároveň s myslivci, směnivši „jakousi pěchotní část“ (jak se brzy ukázalo, 49. záložní divise XXV. záložního sboru).

V listině zpráv z 20. ledna zpravodajské oddělení 2. armády podle všech údajů zpravodajství podalo tento, již podrobnější obraz seskupení nepřítele proti armádě:

¹⁶⁾ Velmi brzy se vyjasnilo, že 25. záložní a 26. řadová divise tvořily XIII. smyšlený sbor, kterému velel generál Vörbeck.

¹⁷⁾ Co se týče pluků 4. divise II. sboru hlásili agenti 2. armády, že prošly od Zgierze na Lovicze.

¹⁸⁾ Což se velmi brzy vyjasnilo.

„Na frontě Mizerka¹⁹⁾—Dolovatka obě divise XVII. sboru; na úseku mezi Dolovatkou a silnicí Bolimov—Wolja Šidlowskaja všechny pluky 4. divise II. sboru. Mezi silnicí Bolimov—Wolja Šidlowskaja a Mogely (u Rawky) byly zajatci zjištěny pluky 36. záložní divise I. záložního sboru, a podle údajů zajatců části 1. záložní divise téhož sboru, jakož i pluky 49. záložní divise. 1. divise I. sboru, která zde dříve byla, nebyla zjištěna pomocí zajatců od 28. prosince.

Na jih od Zemjar podél Rawky po Sulišov: části 50. záložní divise XXV. záložního sboru, pomíchané na jih od železnice s opěšalými částmi 8. jezdecké divise.“

Zároveň s listinou zpráv ze dne 20. ledna byl vojskům rozeslán všeobecný náčrt ordre de bataille protivníka na levém břehu Visly od soutoku Bzury a Visly po město Inowłodz (na řece Pilici).

Studium právě vyloženého seskupení nepřítelova poukazovalo na značné soustředění nepřítelů na úseku Boržimov—Mogely, při čemž zde na frontě asi 7 km ukázaly se části šesti divisí a sedmá (1. pěší divise) se dala předpokládati rovněž v tomto prostoru, ale již dávno se nedala zjistiti zajatci.

Celý pásivní úsek od Zemjar po Sulišov (asi 15 km) byl obsazen 50. záložní a 8. jezdeckou divisí s nějakými náhradními útvary.

Zpravodajské oddělení 2. armády již dávno přikládalo velký význam prostoru u Bolimova a již v listině zpráv z 28. prosince naznačilo, že projevená houževnatost u Bolimova potvrzuje, že sem je namířeno hlavní úsilí Němců.

Agentura celou řadou zpráv ukazovala po zesílení bolimovského prostoru na to, že sem přibýlo mnoho těžkého dělostřelectva, že na levý břeh Visly pohybovaly se značné posily, a jedna ze zpráv mluvila i o tom, že „lze očekávatí velkou bitvu ve směru na Blone“.

Avšak s druhé strany celá řada agentů vytrvale hlásila o zesílení prostoru u Skierniewic i o tom, že sem došly nové sbory.

Tyto poslední zprávy netěšily se velké důvěře zpravodajského oddělení a zdály se téměř vyzvědačskou demonstrací, prováděnou snad agenty, pracujícími pro obě strany, kterým se téměř nelze vyhnouti při každé agenturní práci.

Letecké zvědy, vysílané k přezkoušení zpráv od agentů o zesilování prostoru Skierniewice, nezjistily tam nijakých soustředění a nepozorovaly rovněž nijakých přesunů větších vojsk na železnicích, vedoucích ke skierniewickému železničnímu uzlu.

Naproti tomu pozorování letounů za bolimovským prostorem zjistila příznaky jeho zesilování, jevíci se nově postavenými bateriemi, novým letištěm na západ od Bolimova i všeobecným oživením pracovního ruchu.

28. ledna byl u Guminu vzat zajatec od 14. pěšího pluku, 4. divise II. sboru, který udal, že se „očekává velká ofensiva, kterou bude předcházeti šestihodinová dělostřelecká příprava“.

V prostoru u Bolimova nesporně se tušila blízkost jakýchsi velkých operací...

Pozdě večer 30. ledna přišel do štábu armády agent, zanechaný při ústupu ve Skierniewicích, který udal, že přecházejí tajně přes německou linii u Gumina, slyšel rozhovor vojáků o tom, že „na 31. ledna se připravuje všeobecná zteč ruských posic“.

Tato zpráva byla neprodleně telegraficky sdělena všem štábům sborů a hlášena štábu fronty.

¹⁹⁾ V tuto dobu byl 2. armádě podřízen VI. armádní sbor, který zaujímal posici na sever od II. sibiřského sboru asi až po soutok Rawky s Bzurou.

Skutečně, ráno dne 31. ledna po uraganové palbě na ruské posíle v guminském prostoru počala ofensiva, která se vyvinula v krvavou a houževnatou bitvu, trvající do 4. února.

V této bitvě, která stála obě strany velké ztráty, nepodařilo se Němcům dosáhnouti průlomu ve směru na Varšavu; poněvadž byly včas přisunuty zálohy, které tvrdošíjně odrazily útoky a často prováděly protiútoky, musil se protivník omeziti na nepatrný jen posun vpřed, mající jen čistě taktický význam.

Bitva zahájená u Gumina postupně se rozšířila po celé frontě Mizerka — Boržimov — Gumin — Wolja Šidlowskaja — Tartak Bolimovský.

Zvláštní prudkostí vyznačovaly se boje u Wolja Šidlowskaja, kde řežto městečko několikrátě přešlo z rukou do rukou.

Podle údajů zajatců bylo myšlenkou německého úderu prolomiti ruskou frontu, pronásledovati Rusy „za řeku Suchu“ a rozvinouti další operace do boků vojsk, stojících na posicích na sever a na jih.

Divise, vržené v útok na úsek Gumin—Wolja Šidlowskaja, dostaly podle slov Němců název „divise smrti“, ježto utrpěly ohromné ztráty.

Zprávy získané zpravodajstvím v této bitvě byly získány téměř výhradně z boje a z nepřetržitého bojového dotyku i vyslýcháním denně branych zajatců.

Podle zajatců účastnily se bojů části XVII. sboru, 4. divise II. sboru, 49. záložní divise XXV. záložního sboru a I. záložní sbor; zajatci z bojů dne 2. února mluvili o tom, že na bojiště přišla „garda“. Za bojů 3. února, kdy ruská vojska přešla v protiútoky a téměř na celé frontě bojové došlo k bojům muže proti muži, bylo kromě zajatců od dříve již zjištěných jednotek vzato u Guminu několik zajatců 93. záložního pluku, který se 64. záložním plukem byl částí 15. brigády 1. gardové záložní divise.

Podle výpovědí zajatců z 18. ledna celá 1. gardová záložní divise byla přesunuta z prostoru Pilice do prostoru Skierniewice a 2. února 15. záložní brigáda přešla Rawku u Bolimova a byla posunuta na Gumin.

Zjistiti přítomnost celé 1. gardové záložní divise se nepodařilo a v počet byla vzata jen 15. záložní brigáda.

Účast 1. divise I. sboru v bojích, ačkoliv byla již dávno předpokládána v bojovém prostoru, nebyla vzetím zajatců zjištěna.

4. února byla bitva u konce a Němci znovu přešli do obrany, opěvňující se na nově zaujatých posicích.

Strategická situace 1., 2. a 5. ruské armády, kryjících cesty k Varšavě, zůstala celkem nezměněná a pevná.

3. Všeobecný závěr.

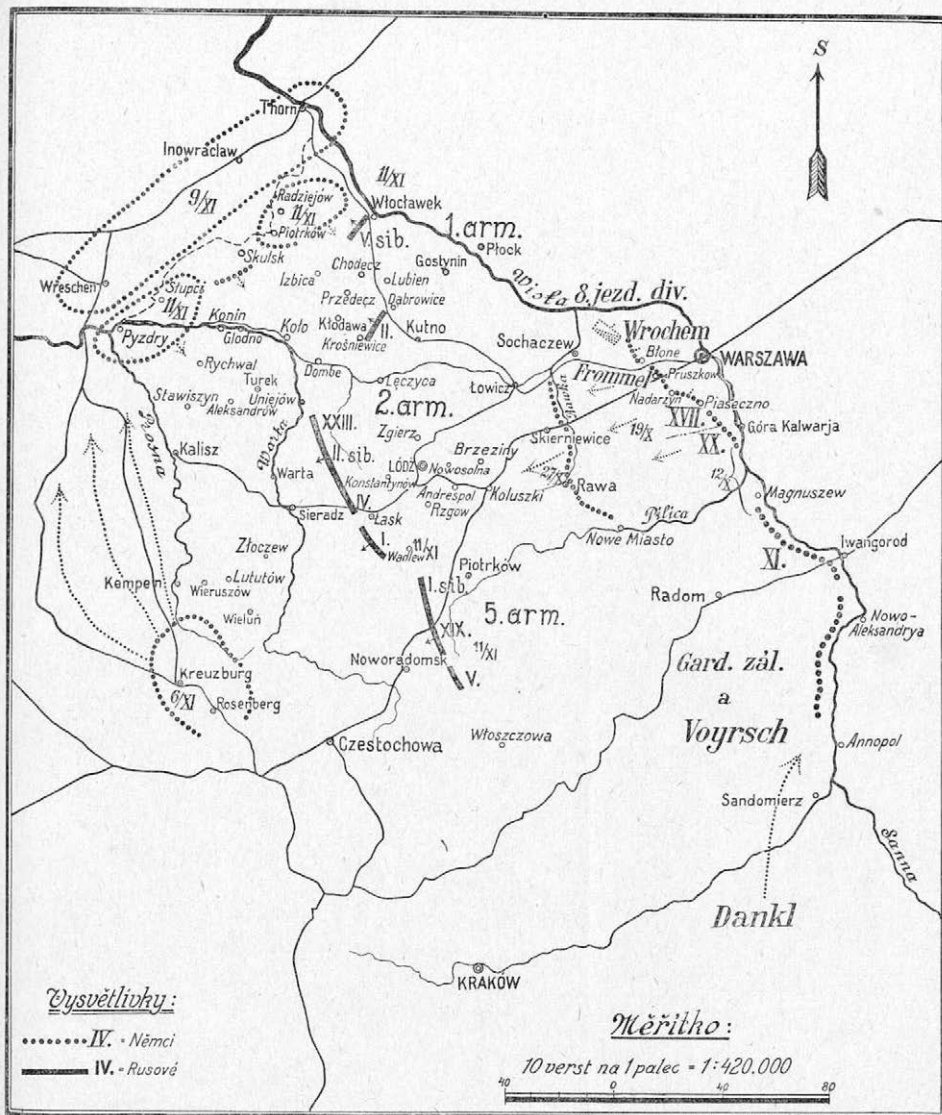
Uvedené konkrétní příklady zpravodajské činnosti v době operací různého druhu již dostatečnou měrou ukazují, jak důležitá je zpravodajská služba a jak je nezbytné, aby byla pružně organizována v závislosti od úkolů a zpravodajských potřeb každé operace.

Nejplodnější výsledky zpravodajské činnosti budou v mnohém záviseti na těchto podmínkách:

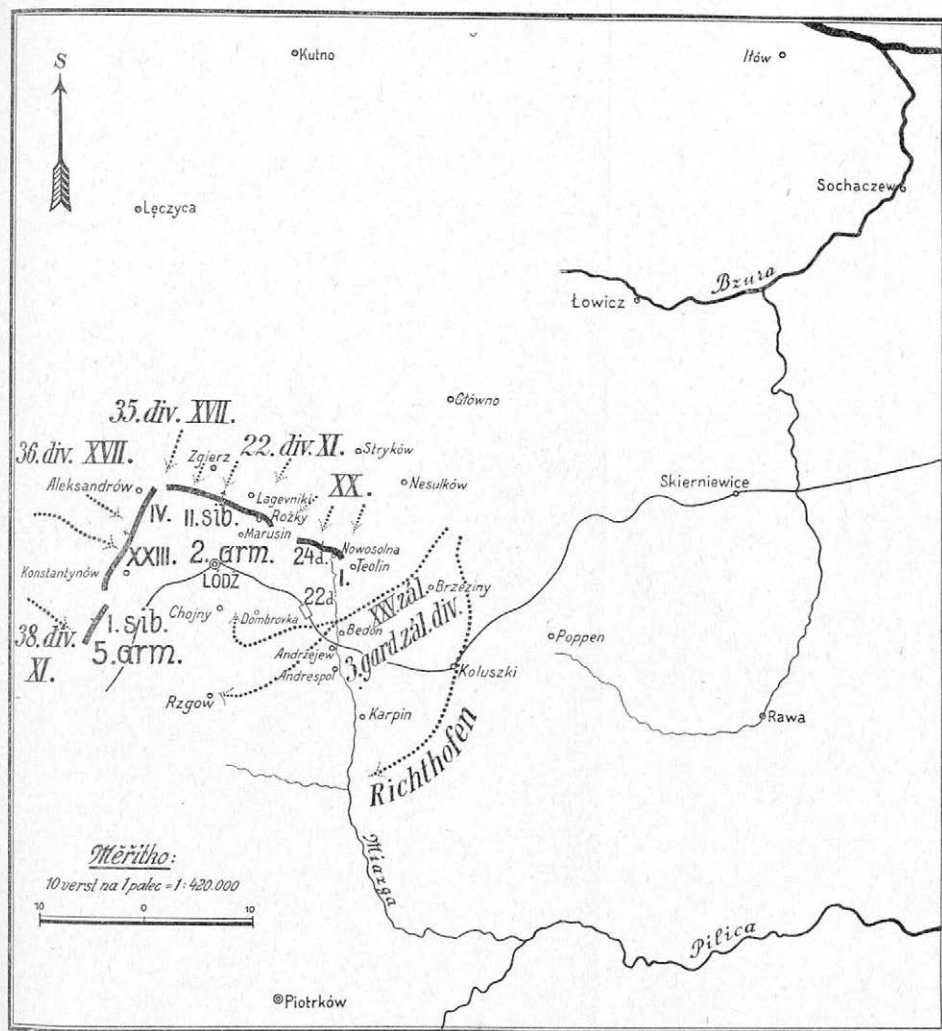
1. Velitelství musí včas dávat zpravodajské službě obecné směrnice a musí býti na výši, pokud se týče pochopení moderních požadavků zpravodajské služby.

2. Zpravodajská oddělení všech stupňů musí pracovat energicky, iniciativně a s láskou k věci; jednotlivá oddělení musí jednat i v témž duchu a úplném souladu.

K operacím mezi 19. X.—18. XI, 1914.

K situaci mezi 18. XI.—5. XII. 1914.

3. Musí býti těsný styk v práci operačních a zpravodajských oddělení, jež se musí vzájemně a včas doplňovati a vzájemně si ulehčovati dosažení nejprůzračnějších výsledků ve vedených operacích.

4. Řadoví velitelé všech stupňů i vojska sama musí jasně chápati význam zpravodajství; tento význam nemá vliv jenom na pružnější a úspěšnější vedení jednotek vyššími veliteli, ale i na vojsko samo, kterému co nejúplnější zprávy o nepříteli dají sebevědomí a rozhodnost v bojích a chrání je od tak často těžkých a krvavých „překvapení“.

Velitelství, činíc vždy a v každé situaci všechna možná opatření k získání co nejúplnějších zpráv o nepříteli, může na základě získaných údajů houževnatě a pevně prováděti svou vůli, své úkoly. nedává se hypnotisovati nepřítelem a neztrácí času dlouhým váháním, očekávajíc „úplné zprávy o nepříteli“.

Nikdy nelze obsáhnouti toho, abychom o nepříteli věděli všechno, je však **naprosto nutno** se o to snažiti a úsilovně i včas využiti získaných již zpráv.

Pplk. intend. Josef HOLDA:

Výživa armád za světové války.

OBSAH:

- A. Celková situace.
- B. Výživa za války podle předválečných předpisů.
 - 1. Zásady.
 - 2. Polní dávky.
 - 3. Výbava vojskových těles.
 - 4. Výbava vyšších jednotek.
 - 5. Působnost velitelství.
 - 6. Řídící a výkonné orgány.
 - 7. Chod služby.
- C. Mobilisace.
- D. Změny ve výbavě vojskových těles za války.
 - 1. Normální dávka.
 - 2. Záložní dávka.
 - 3. Výbava dobyt看em.
 - 4. Vozidla útvarů.
 - 5. Proviantní výstroj.
- E. Změny ve výbavě vyšších jednotek za války.
 - 1. Proviantní odřady.
 - 2. Polní pekárny.
 - 3. Stáda dobytka u vyšších jednotek.
- F. Opatřování proviantu za války.
 - 1. V poli.
 - 2. V zápolí.
 - 3. V zahraničí.
 - 4. V obsazených územích.
- G. Zemědělství v poli a v obsazených územích.
- H. Chod vyživovací služby v poli za světové války.
 - 1. Přisun proviantu ze zápolí do pole.
 - 2. Výdej proviantu vyšším jednotkám.
 - 3. Výdej proviantu vojskovým tělesům.
- I. Závěr.

A. Celková situace.

Rakousko-Uhersko mělo asi 700.000 km² rozlohy, 48 milionů obyvatel a tvořilo svou polohou přechod mezi západní průmyslovou a východní zemědělskou výrobou.